Prof. Sakari Melander
11.9.2024

Lisäselvitys eduskunnan lakivaliokunnalle hallituksen esitystä (HE) 64/2024 vp koskeneen asiantuntijakuulemisen 11.9.2024 johdosta

1. HE:n 64/2024 vp johdosta eduskunnan lakivaliokunnassa 11.9.2024 järjestetyssä asiantuntijakuulemisessa allekirjoittaneelta pyydettiin kirjallista lisäselvitystä koskien kysymystä ehdonalaista vapauttamista koskevaan sääntelyyn (rikoslain 2 c luvun 5 §) lisättävästä mahdollisesta harkinnanvaraisuudesta.

2. Hallituksen esitykseen 175/2018 vp sisältyvän oikeusvertailevan katsauksen (s. 7–12) mukaan usean Euroopan valtion ehdonalaista vapauttamista koskevaan lainsäädäntöön sisältyy harkinnanvaraisuutta siten, että tiettyjen erityisten tai henkilökohtaisten syiden sitä puoltaessa vanki voidaan vapauttaa vankeudesta lyhyemmän määräosan jälkeen. Nyt käsiteltävänä olevassa esityksessä ehdotettu malli, jossa Suomessa noudatettaisiin kaavamaisesti tiettyjä määräosia ja jossa lyhyempi määräosa tulisi ehdotetun mukaan vain harvoin sovellettavaksi, vaikuttaa näin eurooppalaisessa kontekstissa poikkeukselliselta. Todettakoon kuitenkin, että nykyinen lainsäädäntö, jossa tiettyjä määräosia noudatetaan kaavamaisesti, mutta jossa lievempi määräosa voi tulla useammin sovellettavaksi, on ollut sinänsä toimiva.

3. Kirjallisessa lausunnossani todetun mukaisesti rikoslain 2 c luvun 5 §:n 2 ja 3 momentti on muotoiltu tavalla, joka ehdottomasti johtaa tiettyjen määräosien soveltamiseen eikä jätä säännöksen soveltajalle harkinnanvaraa esimerkiksi tilanteessa, jossa kohtuussyyt puoltaisivat lievemmän määräosan soveltamista. Esityksessä ehdotettu sääntely johtaisi näin siihen, että kaikissa tilanteissa, joissa ehdotonta vankeusrangaistusta suorittava olisi elämänsä aikana joskus aikaisemmin suorittanut ehdotonta vankeusrangaistusta, sovellettaisiin ankarampaa ehdonalaisen vapauttamisen määräosaa. Selvältä nähdäkseni vaikuttaa, että tällaista sääntelyä ei voida pitää oikeasuhtaisena.

4. Jos ehdonalaista vapauttamista koskevaa sääntelyä muutettaisiin tavalla, jossa toteutettaisiin käsiteltävänä olevan esityksen ehdotus siitä, että vanki voisi olla ensikertalainen vain kerran, ja samalla lisättäisiin tavalla tai toisella ehdonalaista vapauttamista koskevaan sääntelyyn harkinnanvaraisuutta, kysymys olisi periaatteellisesti varsin merkittävästä muutoksesta. Tällöin arvioitavaksi tulisi esimerkiksi se, millä edellytyksin ehdonalaista vapauttamista koskevaa harkintaa toteutettaisiin. Selvää lienee, että vapauttamisharkinnassa huomioon otettavista seikoista tulisi säätää laissa. Toiseksi tulisi arvioida, mikä viranomainen tekisi päätöksen ehdonalaista vapauttamista tilanteessa, jossa päätökseen liittyisi harkinnanvaraisuutta. Lisäksi arvioitavaksi tulisi esimerkiksi muutoksenhakuoikeutta koskeva sääntely. Edelleen olisi otettava huomioon, mikä olisi tällaisen sääntelyn suhde rikoslain 2 c luvun 9 §:ssä tarkoitettuun ehdonalaisen vapauttamisen lykkäämistä koskevaan sääntelyyn.

5. Edellä esitetyn kaltaiset muutokset edellyttäisivät laajoja vaikutusarviointeja sekä myös uusien suhdetta perustuslakiin ja säätämisjärjestystä koskevien perustelujen laatimista. Vaikka perustuslain 71 §:ssä tarkoitetun täydentävän hallituksen esityksen antaminen on tarkoitettu

poikkeukselliseksi menettelyksi, ja lähinnä vaihtoehdoksi esityksen peruuttamiselle ja kokonaan uuden esityksen antamiselle tilanteessa, jossa on ilmennyt tarvetta korjata tai täydentää alkuperäistä hallituksen esitystä joiltakin osin ja korjaukset ja täydennykset on mahdollista toteuttaa alkuperäisen esityksen rajoitetuilla muutoksilla (HE 1/1998 vp, s. 121/II), edellä tarkastellut muutokset olisivat kuitenkin siinä määrin laajoja ja periaatteellisesti merkittäviä, että täydentävän hallituksen esityksen antaminen olisi tarpeellista. Eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaan täydentävä esitys turvaa sen, että asian käsittely eduskunnassa perustuu riittävän kattaviin perusteluihin ja vaikutusarviointeihin sekä julkiseen ja kaikkien saatavilla olevaan ehdotukseen. Perustuslakivaliokunta on lisäksi katsonut, että täydentävän esityksen antamisen mahdollisuutta on syytä käyttää erityisesti silloin, kun muutosehdotukset edellyttävät hallituksen alkuperäiseen esitykseen verrattuna olennaisesti uusien säätämisjärjestysarvioiden tekemistä (esim. PeVL 6/2024 vp, 20 kohta, PeVL 9/2020 vp, s. 3, PeVL 7/2019 vp, s. 12, PeVL 12/2016 vp, s. 3–4).

Espoossa 11.9.2024

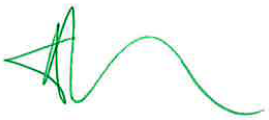

Sakari Melander
professori